

Csabai László

A három kamerád

► háborús mesék Noz.

Martos őrnagy zászlóaljparancsnok a helyettesét ülteti a sofőr mellé. Maga az Opel Blitz vezetőfülkéje mögött áll. Ahová a fehér zászlót tűzték. Más nincs a platón. Egyedül övé itt felelősség, jó, ha ez az ellenségnek is nyilvánvaló. Utánuk jön hat „országos jármű”. Ez az egyszerű lovas szekér hivatalos elnevezése. Aztán következik a zászlóalj megmaradt hetven tisztese, honvédje. A szekerek lassan jönnek, mert igazodniuk kell a gyalogosokhoz, a teherautó is lassan döcög, mert igazodnia kell a szekerekhez. Itt-ott meg is áll bevárni őket.

Martos Endre a távolban Huszt várának romjait véli felfedezni. Eszébe jut a Kölcsey epigramma. Rossz előjelnek érzi. Pedig érettségien ezt húzta és dicséretet kapott az elemzéséért. „Hexameter plusz pentameter az distichon” – dörmögi most.

A falvacska neve: Nevetlenfalu. Először azt hitte, el van írva a térképen, de nem, tényleg így hívják. Közelednek hozzá. Semmi mozgás. Ez nem szokatlan. A lakosság fele nyugat felé menekül, a maradék pedig a tanyákra, a zombékosokba. Legfeljebb a fiatal fiúk várják be az oroszokat, és azok a férfiak, akik tudnak ruszinul vagy legalább szlávos a nevük, esetleg ortodox vallásúak. Az oroszok (akik nagy része valójában kazah, kirgiz meg üzbég) ezekkel finomabban bánnak. Állítólag.

A teherautó befordul az első utcába. Ez egyik porta előtt, a csatornaparton szakadt női szoknya és ing. Martos felsóhajt. Bár borzalmas történéseket jeleznek ezek a ruhadarabok, egyúttal azt is, hogy itt a Vörös Hadsereg. Ami most jó. Legalábbis hinni kell benne. Ha már az ország vezetői így döntöttek.

Hetek óta mindenki a közlő kiugrásról-átállásról suttogott, amikor ma déli egy órakor Tavaszy rádióbemondó felolvasta a kormányzó nyilatkozatát, mégsem hitte senki. Tavaszy még kétszer felolvasta. Ekkor már elhitték. Ráadásul Martos megkapta Dálnoki Miklós vezérezredes személyes parancsát is az átállásra. Elmondta a tisztjeinek. Senki nem ellenkezett.

A főtér olyan, hogy lehetne bárhol az országban. Református templom és hozzá nagyon hasonló katolikus templom. Községháza. Sok nádfedeles hosszúház.

És üresség. Se oroszok, se helyiek.

Martos három felderítő csoportot jelöl ki. Feladatuk a nagyobb utcákat házanként bejárni, és ha bárkit találnak, azt a zászlóaljtzörshöz kísérni.

A csoportokat vezető őrmesterek berúgják a kapukat, bejárják a portát, s visszatérve mindannyiszor széttárlják a karjukat.

Martos parancsot ad, hogy üzemeljék be a gulyáságyút. Bableves főznek a szakácsok. Mint majd' minden nap.

Négy körül végre motorzúgást hallanak. Felkészülnek a fogadásra. Elöl áll Martos a fehér zászlóval. Megfordul fejében, hogy csak a zászlóalj egy részét kéne maga mellé állítani, a többieket kibiztosított fegyverrel fedezékbe rendelni, de nincs idő végrehajtani ezt a tervet, mert már elébük is vágódik egy W-152-es katonai személygépkocsi. Majd a nyomában öt teherautó. Mindegyik tankelhárító ágyút húz, és mindegyik raktere dugig van német katonákkal.

Martos kezéből kiesik a fehér zászló, ami semmit nem ér, mert elkapja a német parancsnok. Egy tányérsapkás, lehajtott fejű Waffen-SS tiszt. Vállapján két arany csillag. Standartenführer, ami a hagyományos hadseregek ezredesi rendfokozatának felel meg. Tehát rendfokozati előjáróra Martosnak. De ha csak egy nyomorult káplár lenne, akkor is ő lenne itt a főnök, mert a németek kutyába sem nézik a magyarokat, s ezt olyan nyíltan kimutatják, hogy a magyarok is

elkezdik kutyába sem nézni önmagukat. Ez a német tiszt is annyira biztos a dolgában, hogy csak int a magyar bakáknak, hova rakják egy kupacba a fegyvereiket. És azok oda rakják. A standartenführer elégedetten bólint. Előveszi pisztolyát, felhúzza, és Martos fejéhez emeli.

És ekkor végre egymás szemébe néznek.

– Endre! – mondja meglepődve a német.

– Felix! – mondja meglepődve a magyar.

Nincs lövés.

A dunai birodalomban uralkodik az idős Ferenc József, Magyarországon a nagy taktikus Tisza István, Ausztriában a parlamentet feloszlató Karl Stürgkh, Budapesten az államosítgató Bárczy István, Bécsben a nagy zsidófaló Karl Lueger helyett a már csak mérsékelten zsidófaló Richard Weiskirchner. Bécsújhelyen viszont nem politikus vagy politikai párt az úr. Hanem a Hadiakadémia.

„A három kamerád segíti egymást

Kenyerük zsoldjuk megosztják

Nincsen tőlük jobb barát

Becsapják, legyőzik a halált

A ha-ha-ha-ha-lált...

A ha-ha-ha-ha-lált...” – énekelte a három kamerád.

Felix Kärntner, a grazi likőrgyáros fia, Alexander (eredetileg Alexandru) Greanu, a nagyváradi román görögkatolikus parókus fia, és Martos Endre egy nyárligeti hivatalnok fia.

Félix és Endre utálhatnák egymást. Például '48 meg Világos miatt. De nem utálják. Mivel barátok. Alexander és Endre utálhatnák egymást. Erdély miatt. De nem utálják. Hanem honfitársaknak tartotják. És Félixet is. Mert barátok. És valóban honfitársak. Egy furcsa, de létező birodalom lakói. Melynek megtartása lesz majd a feladatuk. És bizonyosan készülnek is erre. Valahol tudat alatt. Mert az agyuk leginkább mégis a nők körül jár.

A gazdag bécsújhelyi polgárok rémálma egy elzüllött katonatiszt-vő. És álma egy délceg, nemességet kapó tábornok-vő. Az utóbbi ritkább, mégis sok polgárlányt megreszkíroznak a szülők.

Ingridet Alexander hódította meg. Előre bejelentkezés nélkül vizitálhatott nála, otthonától elkísérhette az aktuális bál helyszínére. A vonzalom kölcsönös volt.

– Nagy fába vágta a fejszéd te kis román! – figyelmeztette Ingrid sokszor Alexandert. – Én egy kapitális zsákmány vagyok. Apám gazdag, kikeresztelkedett zsidó, anyámnak legalább egy tucat katonatiszt rokona van. Én szép vagyok. A hajam olyan vöröses szőke, a bőröm olyan fehér, a szemem olyan kék, mint egy ősgermáné. És okos is vagyok. Meg tiszta. És nagyon tudok szeretni. Engem nagyon meg kell becsülni!

Alexander bólogatott. Minden szava igaz volt a lánynak. Még csak nem is túlzott.

– Gyere te kis román, táncoljunk. És vezess!

Alexander bemutatta barátainak Ingridet. Mindketten halálosan beleszerettek. Felix biztosította Alexandert, hogy megérti az érzéseit, és továbbra is feltétlen barátja marad, de mindezekről függetlenül meg fogja ölni. Hisz Ingrid kell neki. Nélküle nem élhet.

Mindhárman tudták, hogy ez nem üres beszéd.

Viszont mielőtt még Felix a főhrenwaldi párbajligetben pisztollyal megölhette volna Alexandert, Gavrilo Princip Szarajevóban egy pisztollyal orvul megölte Ferenc Ferdinándot és Chotek Zsófiát.

Alexander a szerb frontra került, Felix a galíciaira. Endre maradt az akadémián kiképzőtisztnek. Ingriddel együtt várták a két barát visszatérését. És közben Ingrid beleszeretett Endrébe. S mivel kéznél is volt, feleségül ment hozzá.

A Nevetlenfaluba bevonuló Felix nem a községházát, hanem az egyetlen mives épületet, a Grün féle Szent Anna gyógyszertárat jelölte ki szállásának. Két torony is hivalkodik ezen a pirosce-

repes épületen. S a tornyocskákon magyar zászlók. (Grün Ignác nagyon igyekezett bizonyítani nemzethűségét. A fellobogózáson túl még húsz mázsa gabonát és egy rakomány gyógy- és kötszert adományozott a Honvédségnek. Semmit nem ért el vele.)

– A katonák csak a parancsokat teljesítették. Minden felelősség az enyém! – mondja Endre Felixnek, mikor egyedül maradnak a patika-lakás nappalijában.

– Persze, hogy a tiéd. Az meg az enyém, hogy mit kezdek veled. Adjalak át a magyar tábori csendőrségnek? Vagy a magyar elhárításnak? Vagy a honvédkerület parancsnokságának? Vagy a Gestaponak? Vagy inkább főbe lövöd magad?

– Nem tudom. Kérek egy kis gondolkodási időt.

– Jó. Addig igyunk!

Rumot isznak, ami a Wehrmachtban a szokásos tisztí ital, és pálinkát, ami a Honvédségben. Felix örül, hogy barátjával még eltölthet egy kis időt. És persze, hogy Ingridről is hallhat. Endre megmutatja neki a fényképét. A nő, gyermek kezét fogva, égető szépségét anyaságával puhítva még szebb, mint a régi szép időkben. Felix nyel. Innia kell.

– Ingridnek nem volt gondja a származásával?

– Itt arról senki nem tud, hogy...

– Egy gyermeketek van?

– Igen. Ő is Endre. Bölcsészhallgató. Költőnek készül. Ingrid segít neki, javítgatja a verseit. Úgy megtanulta a nyelvünket, mintha magyarnak született volna.

– Tehát jó feleség.

– A legjobb a világon. Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de...

– Ne sajnálkozz! Ha már elvetted tőlem, legalább... legalább boldogan éljete!

– Te megnősültél?

– Nem volt rá időm. Meg folyton vándoroltam. Laktanyából laktanyába – mondja Felix, pedig azért nem szerzett magának asszonyt, mert mindegyik jelöltet Ingridhez hasonlított. – És... mégis... hogy telnek Ingrid napjai?

– Nyárligeten élünk. Innen száz kilométerre. Egy szép kertes villában. Ingrid vezeti a háztartást, dirigálja a cselédeket. Mint egy igazi tisztfeleség. Sokat jótékonykodik. A katolikus iskolát...

– És amikor magában van?

– Olvas. Rádiót hallgat. Újabban a belgrádi német slágeradót.

– Gyűjti még a bélyegeket?

– De még mennyire! Meg az üvegeket.

– Az üvegeket?

– A szép borosüvegeket. Meg a szódavizes palackokat. És az üvegvázákat.

– Furcsa – mondja Felix, pedig azt még nem is tudja, hogy Ingrid gyűjti az utcán talált tégladarabokat, madzagokat, elszáradt faleveleket is. Már tele van ezekkel a pince, és dührohamot kap, ha a férje ki akarja dobni a sok szemetet. A takarításkor összesepert port meg egy nagy zsákban raktározza. Ezen kívül folyton repedéseket keres a falon. Sokszor felébred éjjel, és kirohan, nehogy rádőljön a ház.

– Meglátogathatlak titeket? Ne félj, nem azért, hogy visszahódítsam.

– Szívesen látunk. De mégis, mikor?

– Majd, ha a rohadt németek végleg elbukják ezt a háborút.

– A rohadt németek? Hát te nem az vagy? – kérdi csodálkozva Martos Endre, mert a közvélekedés szerint az osztrák származású Wehrmacht és SS tiszték a legnémetebbek, legkegyetlenebbek. Bizonyítaniuk kell a poroszoknak.

– Az vagyok. De már nem sokáig. Ostmarkból újra Ausztria lesz.

A keveredő tömény szeszek vagy megmérgezik az italozót, vagy váratlan élvezettel ajándékozzák meg. Most a két barát számára visszatérnek a bécsújhelyi idők, amikor még nem volt Ingrid, de a remény egy Ingridre annál inkább. Vagyis három Ingridre. A három kamerád mindegyikének egyre.

És Félix már nem csak reménytelenül szerelmes a nőbe, de hálás is a sorsnak, amiért legalább annak boldog élete lehetett. S ezért hálás Endrének is. S már igazán csak annyit szeretne, hogy még egyszer láthassa Ingridet. Az otthonában. Hogy valóságosnak képzelhesse el utána. Aztán eszébe jut, hogy egy katonának csak a jelen pillanat a biztos. A holnap csak egy remény, amit egy eltévedt golyó, repesz vagy egy Sztálin-orgona nagyon is jól irányzott rakétája eltörölhet.

– Endre! Most azonnal elmegyünk hozzátok. Reggelre visszajövünk. És téged igazollak, hogy fedezékből, fegyverrel vártátok az oroszokat.

– Nem mehetünk. Mozog a front és...

De Felix hajthatatlan. Így a magyarnak el kell mondania az igazat. Hogy Ingrid a nagykallói elmeogyógyintézetben van. Nem bírták már elviselni otthon a rohamait. Sem a csendes örületét.

Felix elismétli magában Endre minden mondatát még kétszer. Aztán megkövült arccal bólint.

– Tehát nem vigyáztál Ingridre.

– Nem tudtam. Nem vigyáztam... eléggé.

– Tedd fel a kezed és kifelé!

Ekkor repülőgépzúgást hallanak egészen közélről.

Alexander Greanut '14-ben a szerb frontra vezényelték. Amikor '16 augusztusában a románok betörték a Monarchiába, átirányították az új, dél erdélyi frontra. Hadifogságba esett. És rögtön átállt az óvéihez. Mikor Falkenhayn visszafoglalta Erdélyt, újra hadifogságba esett. De sikerült elhitetnie a németekkel, hogy valójában felszabadult. Így régi rangjában újra tagja lehetett a k.u.k. hadseregnek. Egészen addig, míg ez a hadsereg és ez az állam meg nem szűnt létezni. Az elbocsátott Greanut a Román Királyság győztes armadája tárt karokkal fogadta. Greanu az új fegyvernemhez a légierőhöz került. Amikor a románok a németek oldalán beléptek a második világháborúba, már egy Heinkel III-es pilótája volt. Végigbombázta vele Nyugat Oroszországot és a Krímet. A '44 augusztusi átállás óta már a németeket és azok szövetségeseit bombázza.

Alexander Greanu Bukovina felől érkezik. Még meg-megremeg a keze, amikor orosz haditech-
nikát lát, beléivódott négy év alatt, hogy pusztítani kell mindent, ami szovjet. De azért észnél van.

Átrepüli a frontvonalat, amit lenn jól mutatnak a lövészárkok.

Vártak ma délben a bevetéssel, mert híre jött, hogy Horthy békét kér a Szovjettől. De aztán kiderült, hogy csúfosan megbukott a dolog. Indulhattak hát a repülők.

A front mögött az első falu fentről egy patkóhoz hasonlít. Lejjebb ereszti a gépet. Világosan látni a német teherautókat. Itt a lehetőség, hogy a bombáitól megszabaduljon és visszatérjen.

Az első tucat légiakna a fellobogózott patikába csapódik. A második a községházába.

A harmadik azonban a gépben reked, mert egy 88 milliméteres német légelhárító gépágyú telibe találja a román Heinkelt.

Nevetlenfalu híres a hatalmas fáiról. A Nagyszőlős felé vivő út elején egy százéves vadgesz-
tenye áll. Alatta egy fogadalmi kereszt, egy pléh Krisztus. Nyárliget felé. ha indul a vándor, alig veszi észre a Széppataky-kúriát, úgy körbeveszik a platánok. A főtéren egy kerek kutat takaró óriás vadkörtefa található. Talán itt volt már, amikor még nem is létezett a falu.

Ahol a temetői út befordul, egy szomorúfűz őrködik. Ágai a földig érnek. Még nem rejtenek semmit. De fognak. Mert itt lesz a három kamerád közös sírhelye.